

Proseminář teoretické fyziky

prof. RNDr. Pavel Krtouš, Ph.D.

NTMF029 LS: 0/2 Z – jaro 2020

Zápočtový problém č. 1

Vzhledem k pozastavení výuky v letním semestru dojde zřejmě k úpravě podmínek pro získání zápočtu. Větší důraz bude dán na domácí úkoly. Jejich počet však bude též záviset na množství přednesené látky. V tento okamžik předpokládám dva domácí úkoly související s křivočarými souřadnicemi, co bude dál se uvidí.

Řešení úkolu bude hodnoceno buď jako *správné* nebo jako *neúplné*. Neúplná řešení budou vrácena k dopracování.

Termín odevzdání 1. zápočtového problému je 2. dubna 2020. Řešení pošlete elektronickou formou (pdf z $\LaTeX$ u, scan či foto) na adresu:

Pavel.Krtous@utf.mff.cuni.cz

Příští domácí úkol bude zveřejněn 23. března 2020. Zadání zápočtových problémů je možné nalézt na adrese:

<http://utf.mff.cuni.cz/vyuka/TMF029/>

- (i) Určete Lamého koeficienty pro bi-polární souřadnice v rovině. Bi-polární souřadnice α , ψ jsou dány následujícími vztahy ke kartézským souřadnicím ξ , v :

$$\xi = \ell \frac{\sinh \alpha}{\cosh \alpha - \cos \psi}, \quad v = \ell \frac{\sin \psi}{\cosh \alpha - \cos \psi},$$

kde ℓ je konstanta o rozměru délky.

- (ii) Nakreslete souřadnicové čáry těchto souřadnic.
(iii) Nalezněte inverzní transformace, konkrétně vztahy pro $\tanh \alpha$ a $\tan \psi$.
(iv) Napište v těchto souřadnicích skalární Laplaceovu rovnici

$$\nabla^2 \phi = 0.$$

- (v) Nalezněte její obecné řešení závislé pouze na souřadnici α , tj. $\phi = \phi(\alpha)$.
(vi) Pokud je Laplaceova rovnice napsaná v souřadnicích α , ψ splněna pro všechny konečné hodnoty souřadnic $\alpha \in \mathbb{R}$ a $\psi \in (-\pi, \pi)$ a řešení je periodické v souřadnici ψ (tj., $\phi(\alpha, -\pi) = \phi(\alpha, \pi)$), zaručuje to, že je Laplaceova rovnice splněna i v kartézských souřadnicích ξ , v ? Kde mohou potenciálně nastat problémy?
(vii) Jak je tomu s řešením nalezeným v (v)? Přepište ho v kartézských souřadnicích ξ , v . Splňuje Laplaceovu rovnici pro všechna ξ , $v \in \mathbb{R}$? Zkuste výsledek interpretovat.
(viii) Rotací bi-polárních souřadnic okolo osy ξ dostaneme souřadnice bi-sférické:

$$x = \ell \frac{\sin \psi \cos \varphi}{\cosh \alpha - \cos \psi}, \quad y = \ell \frac{\sin \psi \sin \varphi}{\cosh \alpha - \cos \psi}, \quad z = \ell \frac{\sinh \alpha}{\cosh \alpha - \cos \psi}.$$

Obdobně rotací okolo osy v dostaneme souřadnice toroidální:

$$x = \ell \frac{\sinh \alpha \cos \varphi}{\cosh \alpha - \cos \psi}, \quad y = \ell \frac{\sinh \alpha \sin \varphi}{\cosh \alpha - \cos \psi}, \quad z = \ell \frac{\sin \psi}{\cosh \alpha - \cos \psi}.$$

Nalezněte tvar metriky v těchto souřadnicích a určete Lamého koeficienty.

- (ix) Rozmyslete si podobu souřadnicových ploch, případně je vykreslete pomocí vhodného software. [Počítačově generovaný obrázek není podmínkou. Stačí popis či náčrt ploch. Nicméně generovaný obrázek jistě pomůže k lepší vizualizaci.]